

СТВОРЕННЯ, РОЗВИТОК ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕНДАУМЕНТ-ФОНДІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті розглянуто сучасні умови розвитку наукового простору та доведено, що освітня система – це ключовий фактор, який забезпечує соціально-економічну стійкість держави, створює основу її інтелектуально-інноваційного та науково-технічного прогресу. Встановлено, що інтеграційні процеси у світовому економічному просторі виступають балансиром економічної глобалізації та інтелектуальною платформою функціонування і розвитку національних соціально-економічних систем. З'ясовано, що недостатність фінансування спонукає сферу вищої освіти до пошуку сучасних моделей додаткового фінансування. Обґрунтовано, що багатоканальне фінансування освіти та науки стає тенденцією, яка формується на бюджетних та позабюджетних джерелах. Досліджено, що ключовою позицією позабюджетних джерел фінансування є створення цільового фонду з метою фінансування загальнонаціональних науково-освітніх проектів.

The article considers modern conditions of the development of the scientific space and proved that the educational system is a key factor that ensures socio-economic stability of the state, creates the basis for its intellectual and innovation and scientific and technological progress. It has been established that integration processes in the world economic space serve as a balancer of economic globalization and an intellectual platform for the functioning and development of national socio-economic systems. It has been found that the lack of funding prompts higher education to find modern supplementary financing models. It is substantiated that multi-channel financing of education and science is a trend that is formed on budget and extrabudgetary sources. It was investigated that the key position of extrabudgetary sources of funding is the creation of a trust fund to fund nationwide scientific and educational projects.

Ключові слова: ендаумент-фонд, позабюджетне фінансування, людський капітал, цільовий капітал, фандрайзинг.

Key words: endowment fund, extrabudgetary financing, human capital, target capital, fundraising.

Окреслення проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Зародження в Україні нової освітньої платформи, що забезпечить зростання інтелектуальної активності не можливе без сучасних джерел фінансування освіти та науки. Формування нової економіки держави (економіки знань) залежить від ефективного розвитку наукового та інтелектуального потенціалу суспільства.

Фундаментом збагачення людського капіталу є освіта, яка нині переживає брак коштів, результатом чого є низька якість та недостатня продуктивність праці. На основі цього, оновлення фінансового забезпечення має відбуватися за допомогою створення моделі різногалузевого диференційованого фінансування через збільшення кількості позабюджетних джерел, а також залучення ресурсів благодійних фондів.

У сучасних умовах використання благодійних ресурсів для фінансування освіти і науки в Україні ще не мають широкої популярності, але активно застосовуються у зарубіжній практиці. Появі цього спонукав розвиток ряду неприбуткових організацій з метою відчуження з держави на них частини функцій у галузі соціальної політики. На початкових етапах формування таких організацій їхні ресурси використовувалися тільки для соціальних потреб у галузі соціального захисту, а тепер вони широко застосовуються у сфері освіти і науки для накопичення та розвитку людського капіталу.

Провідне місце серед благодійних організацій займають фонди цільового капіталу (ендаументи). Ендаумент-фонд – це найбільш прозорий інструмент доброчинності. Це – цільовий фонд, призначений для використання у некомерційних цілях [1]. Відмінною рисою ендаумента від благодійного фінансування є цільовий характер діяльності та спрямованість

на отримання доходу за рахунок інвестування коштів [2].

Мета статті полягає у дослідженні світового досвіду формування та функціонування фондів цільового капіталу, а також в розробці і становленні інституту ендаументу для позабюджетного фінансування освітньої та науково-дослідної діяльності вищих навчальних закладів України.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Активізацію благодійної діяльності, а саме ендаумет-фонди як альтернативне джерело фінансування розвитку людського капіталу в Україні досліджували багато вітчизняних вчених, до яких належать О. Стешина, М. Луцик, М. Білінець, А. Головка, О. Моліна, В. Петренко. Але у нинішній практиці, використання фондів цільового капіталу як джерела фінансування інтелектуальної діяльності, є темою новою та мало досліджуваною.

Виклад основного матеріалу дослідження. Благодійність є фундаментом для підтримки і допомоги суспільству. Існуючі хаотичні і непередбачувані економічні та соціальні трансформації в Україні спонукають зміни у житті суспільства, а також у благодійності на яку впливають світові тенденції розвитку (модернізація економіки, еволюція влади, науково-технічний прогрес).

Нині стан вітчизняної системи освіти, як зазначає А. Головка [3] є критичним через такі фактори: значне зменшення державного фінансування освіти через нестабільну політичну та економічну ситуацію; демографічна криза, що впливає на різке падіння кількості студентів, поява складнощів у працевлаштуванні випускників вищих навчальних закладів; недосконала система первинного запрошення іноземного студента на навчання; неконкурентний стан освітніх технологій у сфері дистанційного навчання, відсутність віртуальних, транскордонних навчальних закладів; комерціалізація освіти, що призводить до зниження її якості та зміщення акцентів в освітньому процесі; застаріла і недостатня матеріальна база, відсутність науково-технічної та інноваційної інфраструктур; несучасні підходи до підготовки фахівців, відтворення і передача студентам неконкурентних знань та неактуальної інформації; відтік суспільно-активного молодого населення за кордон з метою отримання освіти вищого рівня.

Враховуючи зазначені фактори можна стверджувати те, що вітчизняне суспільство та держава втрачає власну платформу для формування національної інтелектуальної еліти, яка є основою розвитку вітчизняного людського капіталу та потенціалом для забезпечення конкурентоздатності на світовому ринку. Для стабілізації та розвитку інновацій і сучасних технологій, вітчизняні заклади освіти змушені шукати альтернативні джерела фінансування, шляхом залучення грантів.

Питання фінансування інтелектуальної діяльності набуло актуальності ще у IV столітті до н. е., коли у Стародавній Греції відомим філософом Платоном був сформований перший у сучасному розумінні ендаумент-фонд. Фонд призначався для розвитку Платонівської Академії, релігійно-філософського союзу.

Історія стверджує той факт, що в 1502 році у Великобританії появився аналог сучасних цільових фондів. Бабуся короля Генрі VIII, леді Маргарет Бюфорт, внесла пожертву на створення кафедр богослов'я в університетах Оксфорда і Кембриджа. Сьогодні ендаумент-фонди Оксфордського та Кембриджського університетів є найбільшими у Великобританії. За традиційною для Великобританії схемою, залученням засобів до згаданих фондів займається окремий штат співробітників, департамент розвитку, що налічує більше 100 чоловік.

У 1900 році був заснований, мабуть, найвідоміший нині ендаумент-фонд – Нобелівський. Створений за заповітом Альфреда Нобеля на засоби, виручені від продажу його майна, фонд щорічно генерує премії науковцям за видатні досягнення в науці і громадським діячам – за вклад у досягнення і підтримку миру. Сьогодні активів Нобелівського фонду вистачає, щоб щорічно видавати кожному лауреатові Нобелівської премії не менше 1 млн. доларів США. Початковий капітал фонду складав порядку 250 млн. доларів США, і на сьогодні зріс до рівня близько 500 млн. доларів США.

У 1642 році здійснені перші пожертви від студентів і підприємців для університету Гарварду в США. З декількох сотень доларів США капітал фонду зріс до суми порядку 32,3

млрд., що дозволило фонду стати найбільшим у світі. За словами менеджменту керуючої компанії Гарвардського ендаумента, успішність фонду забезпечують чотири обов'язкові складові: залучення професіоналів найвищого рівня; націленість на інновації; перманентна оцінка ризиків; оптимальна операційна структура.

Окрім цього у США сучасними та найвідомішими є цільові фонди Йельського, Принстонського та Стенфордського університетів. Їх обсяг складає мільярди доларів США (Йельського – 20,8 млрд., Стенфордського та Принстонського – 18,7 млрд. і 18,2 млрд. відповідно), що дозволяє виділяти на поточні витрати до 1 млрд. доларів щорічно. У цих та інших прогресивних зарубіжних навчальних закладах засоби, отримані від управління ендаумент-фондами, формують до 45% загального бюджету. У 80 університетів світу розмір капіталу ендаумента перевищує 1 млрд. доларів. Нерідко це навіть не єдиний фонд, а ціла система фондів, кожен із яких має власну мету (виплата стипендій або грантів викладачам, організація спортивних заходів, фінансування наукових досліджень) [1].

Україна в останні роки також здійснила вагомі кроки на шляху інтеграції у світовий освітній простір, а саме стала учасником програми “Еразмус +”. Це програма обміну і співпраці в освітній галузі, спрямована на підвищення якості європейської вищої освіти і сприяння діалогу та розумінню між людьми і культурами через взаємодію з третіми країнами. Програма сприяє розвитку людських ресурсів і міжнародного потенціалу співпраці між установами вищої освіти в третіх країнах шляхом активізації програм обміну між Європейським Союзом і цими країнами.

“Еразмус +” має виключний масштаб та охоплюючи близько 90% європейських університетів. З часу функціонування програми до неї залучені понад 3 тисячі навчальних закладів, близько 2 мільйонів студентів та понад 30 країн. Україна бере активну участь і у інших програмах, зокрема – програма імені Ж. Моне, програма М. Кюрі, програма імені Фулбрайта, програми ДААД, Чівнінг та інші [3].

З 2012 р. функціонує Фонд розвитку Інституту міжнародних відносин [4]. Його завданням є акумулювання фінансових ресурсів, що надходять від студентів, випускників, бізнес-партнерів, і використання доходів від їх інвестицій у становлення та розвиток Інституту міжнародних відносин як національного дослідницького інституту світового значення та підготовки дипломатів міжнародного рівня.

Фонд у своїй фінансовій політиці дотримується принципу прозорості, що дає можливість інвесторам бути впевненими у цільовому використанні фінансових ресурсів. У процесі створення фонду використовувався принцип цільового капіталу, який відрізняється від звичайних пожертвувань тим, що він не витрачається відразу, є недоторканим, і являє собою інвестиції, які передаються в довірче управління з метою отримання регулярного довгострокового доходу. І тільки доходи витрачаються на статутні цілі некомерційної організації.

Для реалізації даного підходу фондом було залучено інвестиційну компанію Dragon Capital, яка є провідною інвестиційною компанією України, що надає повний спектр інвестиційно-банківських та брокерських послуг для корпоративних та приватних клієнтів, а саме її підрозділ – “Драгон Есет Менеджмент”, який спеціалізується на управлінні активами як вітчизняних, так і іноземних приватних та інституційних інвесторів, надає можливість приватним інвесторам, пенсійним фондам, страховим компаніям і банкам інвестувати кошти, використовуючи всі доступні інструменти фондового ринку України.

Першочерговим завданням успішної роботи фонду на сьогоднішній день є формування відповідної інфраструктури, яка забезпечить комунікацію з випускниками, системну взаємодію з бізнес-структурами та благодійними фондами, працевластуваними та односторонніми, усіма тими, хто може сприяти повноцінному і всебічному розвитку Alma-mater [4].

Як зазначено М. Блінцем [5], розвиток і створення ендаумент-фондів як альтернативного джерела фінансування інтелектуальної діяльності пов'язані з тим, що на практиці вони покликані вирішити два основні завдання:

– підвищити фінансову стабільність навчального закладу в результаті збільшення частки гарантованого доходу в загальному доході установи;

– створити можливість стратегічного планування діяльності освітньої установи при наявності довгострокового джерела фінансування.

Висновки. Отож, можна стверджувати, що ендаумент-фонд є дієвим інструментом фінансової підтримки інтелектуальної діяльності суб'єктів господарювання. Що стосується розміру ендаументу, то це залежить від здатності закладу вищої освіти ефективно займатись фандрайзингом, тобто створювати певні проекти, спрямовані на залучення фінансових ресурсів для некомерційних цілей. В Україні тільки починають зароджуватися перші ендаумент-фонди у сфері вищої освіти. Їх повільний розвиток спричинений нестабільною ситуацією у державі. Для створення та розвитку ендаументу в Україні необхідно опиратися на провідний досвід країн Заходу. Тільки таким шляхом можна досягти ефективного функціонування ендаументу, що дасть змогу забезпечити необхідний рівень фінансування вищої освіти в Україні та дозволить вітчизняним науковцям взяти участь у розробці міжнародних програм.

Література

1. <http://iirfund.org/about/endowment/>
2. <http://journals.uran.ua/index.php/2225-6407/article/download/19016/16681>
3. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/11/132.pdf>
4. <http://iirfund.org/about/history/>
5. <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi>